

УНАПРЕЂЕЊЕ САРАДЊЕ ЈАВНИХ БИБЛИОТЕКА СА БИБЛИОТЕКАМА ТРАДИЦИОНАЛНИХ ЦРКАВА И ВЕРСКИХ ЗАЈЕДНИЦА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

САЖЕТАК | Црквене библиотеке и библиотеке верских заједница као специјализоване библиотеке богате су грађом од општег и националног интереса, па им из тог разлога библиотечка заједница мора посветити више пажње како са практичног тако и са теоријског аспекта. У раду се разматра статус библиотека традиционалних цркава и верских заједница у светлу постојеће законске регулативе у Србији и могућност унапређења њиховог статуса у будућности. У складу са тим даје се осврт на постојеће стање сарадње са јавним библиотекама и разматрају могућности будуће сарадње. Као приоритет наглашава се значај интензивније сарадње у области попуњавања фондова, издавачке делатности, образовања стручног кадра, пружања стручне помоћи, заштите грађе, старе и ретке књиге, проучавања фондова и њиховог представљања заинтересованој јавности. КЉУЧНЕ РЕЧИ | библиотеке традиционалних цркава, библиотеке верских заједница, црквене библиотеке у светлу законске регулативе у Србији

БИБЛИОТЕКЕ ТРАДИЦИОНАЛНИХ ЦРКАВА И ВЕРСКИХ ЗАЈЕДНИЦА У СВЕТЛУ АКТУЕЛНЕ ЗАКОНСКЕ РЕГУЛАТИВЕ У СРБИЈИ

Сарадња између јавних библиотека и библиотека традиционалних цркава и верских заједница регулисана је одговарајућим законима. Да би се сарадња остваривала систематски и плански, потребно је да се сагледају постојећи законски оквири и да се у њима тражи простор за унапређење сарадње, а на задовољство и једне и друге стране и у корист заинтересоване јавности и истраживача. У том смислу најпре треба поћи од *Устава Републике Србије*, којим је регулисано да су

цркве и верске заједнице одвојене од државе (члан 11), чиме се гарантује потпуна аутономија цркава и верских заједница.

Закон о црквама и верским заједницама прописује да су „носиоци културне и научне делатности цркава и верских заједница манастири, ризнице, музеји, архиви, научноистраживачке установе, **библиотеке** (*истакла Д. Б.*), специјализоване школе и установе, уметничке и конзерваторско-рестаураторске радионице, културно-уметничка друштва, хорови и друге установе и удружења“ (члан 41). Истим законом реглисано је да „ради унапређивања верске слободе и слободе информисања цркве и верске заједнице имају право да у складу са Уставом и законом користе јавни радиодифузни сервис, као и да самостално остварују сопствену информативну и **издавачку делатност** (*истакла Д. Б.*)“. Ова законска регулатива битна је за стварање јасне платформе за сарадњу јавних библиотека и библиотека традиционалних цркава и верских заједница, посебно у сегментима који се тичу статуса и рада библиотека, али и њихове издавачке продукције.

У актуелном *Закону о библиотечко-информационој делатности* из 2013. године први пут библиотеке верских заједница препознате су као специјалне библиотеке. У члану 53 поменутог закона каже се „**специјална библиотека** (*истакла Д. Б.*) може бити образована као посебна организациона јединица у државним органима, органима територијалне аутономије и јединица локалне самоуправе, у јавним службама, привредним друштвима, политичким организацијама, **верским заједницама** (*истакла Д. Б.*), удружењима и код других правних и физичких лица“. Овом законском одредбом такође се отвара простор за унапређење сарадње.

Посебан значај за сарадњу има *Закон о старој и реткој библиотечкој грађи*, у којем је потпуно јасно прецизирана сарадња јавних библиотека и библиотека при црквама и верским заједницама у области заштите старе и ретке библиотечке грађе: „Стара и ретка библиотечка грађа чији сопственици нису јавне библиотеке, већ друга правна и физичка лица (музеји, архиви, институти, Српска академија наука и уметности, **Српска православна црква, верске заједнице и друге организације** (*истакла Д. Б.*)) ужива заштиту у складу са одредбама овог закона“ (члан 6). У смислу права јавних библиотека за сарадњу у области старе и ретке библиотечке грађе треба поменути и члан 13 поменутог закона, где стоји: „Сопственици старе и ретке библиотечке грађе у јавној својини **обавезни су** (*истакла Д. Б.*) да овлашћеним лицима министарства надлежног за културу, односно покрајинског органа управе надлежног за културу и овлашћеним лицима Народне библиотеке Србије, Библиотеке Матице српске и друге одређене библиотеке омогуће вршење одговарајућег надзора“ (члан 13). Са друге стране

овај закон обавезује јавне и друге библиотеке да пруже помоћ и дају стручно мишљење у области старе и ретке библиотечке грађе: „сопственик старе и ретке библиотечке грађе у јавној својини има право да од одређене библиотеке захтева бесплатно стручно мишљење о старој и реткој библиотечкој грађи, које не подразумева посебна истраживања, конзерваторска или лабораторијска испитивања, као и да захтева бесплатну стручно-саветодавну помоћ приликом конзервације или рестаурације грађе“ (члан 12).

Решењем о одређивању библиотека које обављају послове од ошћих интереса у заштити старе и ретке библиотечке грађе из 2013. године одређено је да послове од општег интереса у заштити старе и ретке библиотечке грађе обављају: Библиотека града Београда, Народна библиотека Бор, Матична библиотека „Љубомир Ненадовић“ Ваљево, Народна библиотека „Бора Станковић“ Врање, Градска библиотека Вршац, Матична библиотека „Светозар Марковић“ Зајечар, Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“ Зрењанин, Народна библиотека „Радослав Ничевић“ Јагодина, Народна библиотека „Јован Поповић“ Кикинда, Народна библиотека „Вук Караџић“ Крагујевац, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“ Краљево, Народна библиотека Крушевац, Народна библиотека „Радоје Домановић“ Лесковац, Народна библиотека „Стеван Сремац“ Ниш, Градска библиотека у Новом Саду, Градска библиотека Панчево, Народна библиотека Пирот, Народна библиотека „Илија М. Петровић“ Пожаревац, Народна библиотека „Раде Драинац“ Прокупље, Народна библиотека Смедерево, Градска библиотека „Карло Бијелички“ Сомбор, Библиотека „Глигорије Возаровић“ Сремска Митровица, Градска библиотека Суботица, Народна библиотека Ужице, Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“ Чачак, Библиотека шабачка. Овим решењем је, дакле, дефинисано, које библиотеке и на којој територији обављају послове од општег интереса у заштити старе и ретке библиотечке грађе. У питању су матичне јавне библиотеке, које обављају и матичне функције према *Решењу о одређивању библиотека које обављају матичне функције у библиотечко-информационој делатности*, што је добра одлука пошто библиотекари ових установа већ имају увид у стање на територији за коју су задужени, па тако могу да пруже велики допринос у овом сегменту рада.

Библиотеке које се налазе у саставу Српске православне цркве нису део јединственог библиотечко-информационог система Републике Србије. Улогу централне и матичне библиотеке у мрежи библиотека Српске православне цркве Свети архијерејски сабор доделио је Библиотеци Српске патријаршије 2016. године, одлуком АС бр. 36/зап. 101 од 20/7. маја 2016. г.; Син. бр. 748/зап. 481 од

31. маја 2016. г.¹ Из истог рада сазнајемо да је мрежа библиотека установљена по територијалном принципу, али није ограничена само на територију Србије и обухвата 40 епархија. Овај податак веома је битан за будућу сарадњу пошто успостављање матичних функција представља главни предуслов за добру организацију мреже библиотека. Успостављање система допринеће да се књижни фондови у овим библиотекама среде, попишу, обраде, систематски попуњавају, истражују и популаризују.

САРАДЊА ЈАВНИХ БИБЛИОТЕКЕ И БИБЛИОТЕКА ТРАДИЦИОНАЛНИХ ЦРКАВА И ВЕРСКИХ ЗАЈЕДНИЦА

Кад се сагледа законска регулатива, очигледно је да има доста простора за сарадњу јавних и црквених библиотека. То се огледа, пре свега, у заштити старе и ретке библиотечке грађе, али и у другим областима. Досадашња сарадња између јавних библиотека и библиотека традиционалних цркава и верских заједница одвијала се углавном спорадично, без јасног плана који би важио за целу територију Србије, углавном на иницијативу појединаца. Без обзира на недостатак планске сарадње, резултати ипак постоје, посебно у појединим сегментима и појединим деловима Србије. Сарадња се огледа у пружању стручне помоћи при сређивању библиотечке грађе, обради грађе, изради каталога и обуци кадра који ће се старати о библиотеци. Доста пажње поклања се попуњавању фонда црквених и манастирских библиотека, пошто се њихови фондови попуњавају углавном стихијски и без јасног плана. Јавне библиотеке из фонда својих сувишака сакупљају пубикације са тематиком која одговара овом типу библиотека и уступају их као поклон. Захваљујући тој активности, фондови великог броја црквених и манастирских библиотека су обновљени. Преостало је да се ти књижни фондови среде по библиотечким критеријумима и да се успоставе библиотеке.

Велики проблем црквених и манастирских библиотека је кадар, пошто углавном не постоји особа задужена за библиотеку. Управо овде се помоћ библиотекара из других типова библиотека, а пре свега јавних, показала као веома битна. Где год је ова сарадња успостављена, библиотеке су формиране на задовољавајући начин.

¹ Ирина Нешић, „Мрежа библиотека Српске православне цркве – база статистичких података“, у *Манастири и библиотеке чувари културне баштине: зборник радова са стручној скупи одржаној 10. маја 2018. године у манастиру Велика Ремета* (Ириг: Српска читаоница Ириг; Велика Ремета: Манастир Велика Ремета), 23–31.

Сарадња између Народне библиотеке Србије и Библиотеке Матице српске и црквених библиотека је доста развијена и она би могла бити предмет посебног разматрања. Та сарадња се одвија у оквиру бројих заједничких пројеката у области заштите и описа старе и ретке библиотечек грађе, али и у другим областима.

ИЗДАВАЧКА ПРОДУКЦИЈА ЦРКАВА И ВЕРСКИХ ЗАЈЕДНИЦА

Традиционалне цркве и верске заједнице на територији Србије имају веома развијену издавачку продукцију, која подлеже *Закону о обавезном њимерку њубликација*, а то значи да свака публикација треба да буде достављена Народној библиотеци Србије и Библиотеци Матице српске у складу са припадајућим надлежностима. Нажалост, то веома често није случај. У великом броју случајева за ову грађу не израђује се СРП, па стога велики број ових публикација остаје невидљив, пошто није доступан у фондовима библиотека ни пописан у библиографијама.

Посебно битан сегмент националне издавачке продукције представља издавачка продукција СПЦ у иностранству. Набавка ових публикација за фондове Народне библиотеке Србије такође је проблематична иако се систематски ради на истраживању и прикупљању како текуће издавачке продукције тако и ретроспективне. И овде је проблем што та грађа остаје скривена, пошто углавном не доспева у продајну мрежу, па је тешко доћи до информација о објављеним публикацијама. Све публикације које се тичу Срба у најширем смислу речи, а које се издају изван граница Србије, пописују се у библиографији *Сербика*. Из тог разлога веома је важно да се развије свест о важности достављања ових публикација. Успешна реализација овог посла зависи од људског фактора због тога је веома битно да се са свештеницима одвија пријатељска сарадња и да им се предочи значај достављања публикација НБС и пописивања у библиографији *Сербика*. Управо такав приступ Народна библиотека Србије негује већ деценијама и резултати су видљиви, мада остаје још доста простора за унапређење сарадње.

МОГУЋИ ПРАВЦИ САРАДЊЕ У БУДУЋНОСТИ

За успешну сарадњу јавних библиотека и библиотека традиционалних цркава и верских заједница у будућности требало би потпуно применити постојећу законску регулативу посебно у области старе и ретке грађе. То треба да буде приоритет у блиској будућности. Осим тога, потребно је направити јасан договор

око даље сарадње у другим областима, а основ за то је сарадња по регионалном принципу, односно по подручју матичности.

Интензивирање сарадње могуће је и у области пружања стручне помоћи као и у области образовања и обуке стручног кадра. У оквиру тога, особама задуженим за рад у црквеним библиотекама и библиотекама верских заједница препоручује се да се едукују по принципу који је већ устаљен за све остале библиотекарe у Србији, а то подразумева полагање стручног испита, похађање акредитованих програма и других стручних предавања. Народна библиотека Србије спремна је да у оквиру своје образовне понуде пружи подршку овакве врсте. Веома значајан вид сарадње је и одлазак библиотечких стручњака у црквене библиотеке и пружање помоћи на лицу места. Показало се да су библиотекарe јавних библиотека спремни да пруже такву врсту помоћи, пошто већ имамо примере добре праксе. Такву праксу треба унапређивати и убудуће.

Јавне библиотеке могу доста да допринесу да се фондови црквених и манастирских библиотека попуњавају плански и да допринесу да се развија свест о значају овог типа библиотека код потенцијаних донатора али и да раде на такозваном „изазваном поклону“. Ово је веома битан вид помоћи пошто је то за сада једини начин попуњавања фондова ових библиотека.

Укључивање библиотека традиционалних цркава и верских заједница у јединствени библиотечко-информациони систем Републике Србије обезбедило би њихову већу видљивост у друштву, омогућило проучавање њихових фондова и њихово представљање заинтересованој јавности.

Задатак свих нас је да пронађемо начин да интегришемо ове библиотеке и да њихову грађу учинимо доступном истраживачкој заједници и заинтересованој јавности, уз поштовање свих црквених процедура и хијерархијског устројства. Почетни корак на том путу био би да се заједничким напорима уради анализа стања у библиотекама при црквама и манастирима, а да се након тога приступи њиховом сређивању. Међу приоритетима треба да буде пописивање и откривање старе и ретке грађе и њена заштита. Отварање фондова ових библиотека заинтересовало би и научну јавност, а то би резултирало публикавањем истраживачких радова, организовањем стручних скупова на ову тему, организовањем изложби са њиховом грађом као и изложби са публикацијама које оне објављују, а све то допринело би развоју ових библиотека и заштити њихових фондова, што је циљ целокупне библиотечке заједнице у Србији.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

„Закон о библиотечко-информационој делатности“. Прегледано 15. 10. 2020. <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-bibliotecko-informacionoj-delatnosti.html>.

„Закон о обавезном примерку публикација“. Прегледано 15. 10. 2020. https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_obaveznom_primerku_publicacija.html.

„Закон о старој и реткој библиотечној грађи“. Прегледано 15. 10. 2020. <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-staroj-retkoj-biblioteckoj-gradji.html>.

„Закон о црквама и верским заједницама“. Прегледано 15. 10. 2020. https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_crkvama_i_verskim_zajednicama.html.

Нешић, Ирина. „Мрежа библиотека Српске православне цркве – база статистичких података“. У *Манастџири и библиотеке чувари културне баштине: зборник радова са стручној скупштини одржаног 10. маја 2018. године у манастиру Велика Ремета*, 23–31. Ириг: Српска читаоница Ириг; Велика Ремета: Манастир Велика Ремета .

„Устав Републике Србије“. Прегледано 15. 10. 2020. https://www.paragraf.rs/propisi/ustav-republike_srbije.html.

PROF. DOBRILA BEGENIŠIĆ, PHD
National Library of Serbia, Belgrade
dobrila@nb.rs

IMPROVING THE COOPERATION BETWEEN PUBLIC LIBRARIES AND THE
LIBRARIES IN TRADITIONAL CHURCHES AND RELIGIOUS COMMUNITIES
IN THE REPUBLIC OF SERBIA

SUMMARY | Being specialized libraries, the church and religious community libraries are rich in materials of greater public and national interest, which is why the community of librarians should pay more attention to them both in practice and in theory. The paper analyzes the status of the libraries in traditional churches and religious communities in the light of the existing laws of Serbia and the possibility to improve their status in the future. In accordance with the aforesaid, we provide an overview of the existing state of cooperation with public libraries and consider the possibilities for future cooperation. As a priority we emphasize the importance of a more intense cooperation in the areas such as filling in the book stocks, publishing activities, educating the staff, providing professional assistance, protecting the materials, old and rare books, studying the stocks and presenting them to the interested public.

KEY WORDS | traditional church libraries, religious community libraries, church libraries in the light of laws in Serbia

ПРОФ. ДОКТОР ДОБРИЛА БЕГЕНИШИЧ
Национальная библиотека Сербии, Белград
dobrila@nb.rs

УЛУЧШЕНИЕ СОТРУДНИЧЕСТВА ПУБЛИЧНЫХ БИБЛИОТЕК
С БИБЛИОТЕКАМИ ТРАДИЦИОННЫХ ЦЕРКВЕЙ
И РЕЛИГИОЗНЫХ СООБЩЕСТВ В РЕСПУБЛИКЕ СЕРБИИ

АННОТАЦИЯ | Церковные библиотеки и библиотеки религиозных сообществ являясь специализированными библиотеками, богаты документами, представляющими общий и национальный интерес. По этой причине библиотечное сообщество должно уделять им больше внимания как с практической, так и с теоретической точек зрения. В статье обсуждается статус библиотек традиционных церквей и религиозных сообществ в свете существующих правовых норм в Сербии и возможность улучшения их статуса в будущем. Соответственно, дается обзор существующего состояния сотрудничества с публичными библиотеками и рассматриваются возможности будущего сотрудничества.

Предпочтение отдается важности более интенсивному сотрудничеству в области пополнения фондов, издательской деятельности, обучения персонала, оказания профессиональной помощи, защиты документов, старых и редких книг, изучения фондов и их представления заинтересованной общественности.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА | библиотеки традиционных церквей, библиотеки религиозных сообществ, церковные библиотеки в свете правовых норм в Сербии

